

התרעה במשבר

הכישלון המודיעיני ב־7 באוקטובר 2023 שונה מקודמיו, ומשכך - דורש פתרון אחר. יש להעביר את תפקיד המערך הלאומי מידי אמ"ן לגוף אזרחי מצומצם, תחת משרד ראש הממשלה, שיקיים יחסי גומלין עם שאר ארגוני המודיעין, ויקדיש את מעייניו ללימוד, ניתוח וכתיבה של מסמכים בסוגיות האסטרטגיות המרכזיות. גוף זה, אם יאורגן וינהל בצורה נכונה, ייתן לישראל יכולות הערכה מקצועיות שאינן קיימות היום ויאפשר התמודדות טובה יותר עם אתגרי המודיעין העתידיים

מחבלי חמאס פורצים את הגדר ב־7 באוקטובר. קונספציית "החמאס מורתע" הייתה עדיין במלוא תוקפה בשעה 06:30, כאשר כוחותיו פרצו את הגבול. צילום: תיעוד פלסטיני

לא קדמה התרעת מלחמה של אמ"ן, אבל כבר בבוקר 5 באוקטובר החליט הרמטכ"ל שהמצב בגבולות מחייב תגבור. לכן הוא הכריז על כוננות ג', לראשונה מאז מלחמת ששת הימים, ופרס את כוחות הצבא הסדיר בחזיתות התעלה ורמת הגולן. אילו הכוחות היו מופעלים בצורה נכונה בשעות שלפני פרוץ המלחמה, סביר להניח שחלק ניכר מהנוק היה נמנע. לא כך ב־7 באוקטובר 2023. קונספציית "החמאס מורתע" הייתה עדיין במלוא תוקפה בשעה 06:30, כאשר כוחותיו פרצו את הגבול. הביטוי הברור ביותר לכך היה שלמרות התרעות על פעילות צבאית יוצאת דופן בעזה בשעות שקדמו לפרוץ המלחמה, הדרג הפיקודי הבכיר נמנע מלהעלות את הכוננות

כישלון מערכת המודיעין במתן התרעה על מתקפת החמאס ב־7 באוקטובר הוא אירוע יוצא דופן בתולדות כשלי המודיעין. בכל המקרים הדומים לו מאז פרוץ מלחמת העולם השנייה ההפתעה לא הייתה מלאה. ערב מבצע "ברברוסה" ביוני 1941 הבינו הגנרלים הסובייטים שפני גרמניה למתקפה, ורק פקודותיו המוטות והמוטעות של מנהיג המדינה יוסף סטלין מנעו היערכות בהתאם. בדצמבר 1941 היה ברור לגורמי המודיעין האמריקניים שיפן מתכוונת להרחיב את המלחמה, אבל אף אחד לא שיער שפני היפנים לתקיפת מרכז הכוח האמריקני בזירת האוקיינוס השקט - נמל פרל הארבור ומתקניו. למתקפה הערבית ביום הכיפורים 1973 אומנם

פרופ' (אמריטוס) אורי בריוסקי, בית הספר
למדע המדינה, אוניברסיטת חיפה

הצבאית של העולם הערבי, קיימת אפשרות שהוא יתאחד נגד ישראל. לסייג זה לא הייתה השפעה על הערכת המודיעין. הערכת אמ"ן מחקר ממרס 1967 הייתה שמלחמה לא צפויה לפחות עד 1970 ושבווע לפני פרוץ המשבר שהוביל למלחמת ששת הימים העריך ראש אמ"ן, "בביטחון מלא", ש"המצרים לא מוכנים להסתבך בשום דבר בגלל הסורים".³

פרוץ המשבר ותחילת מעבר הצבא המצרי לסיני לא ערערו את הקונספציה, אבל ההסלמה ובמיוחד כניסת דיוויזיה 4 וגירת צילום מצרית מעל הכור בדימונה העלו סימני שאלה מהותיים לגבי תקפותה. החלפת כוח האוו"ם שהוצב בשארם א-שיח' בחיילים מצרים העלתה על הפרק את שאלת סגירת מצרי טיראן, שמבחינת ישראל הייתה עילה ברורה למלחמה. למרות זאת, הערכת אמ"ן ב-22 במאי עדיין דבקה בקונספציה וקבעה כי "אין סבירות רבה בשלב זה לצעד מצרי של סגירת השיט במצרים".⁴ רק הודעתו הפומבית של נאצר על סגירת כמה שעות לאחר שיצאה הערכת אמ"ן, הביאה לקריסת הקונספציה ולהכרה בעובדה שמלחמה היא בלתי נמנעת.

בעקבות פעולת תגמול של צה"ל נגד הסורים בתופיק, הורה שר המלחמה של הקהילה הערבית המאוחדת, האיחוד הזמני בין מצרים וסוריה, לפרוס את הצבא המצרי בקדמת סיני כדי להרתיע את ישראל מתקיפת סוריה. אמ"ן קלט אומנם את הפקודה אבל לא זיהה את תנועת שלוש הדיוויזיות המצריות, שהיו עיקר צבא מצרים, עד שהן נפרסו סמוך לגבול הנגב

מייד לאחר מלחמת ששת הימים העריך אמ"ן כי פני מצרים אינם למלחמה בעתיד הקרוב, אולם תהליך הבנייה המהיר של הצבא המצרי לצד מצוקת נאצר מנוכחות צה"ל בגדות הסואץ הביאו לשינוי בהערכתו. בסתיו 1968 קבע אמ"ן כי פני מצרים לעימות נוסף וכי יעדי המלחמה יהיו צליחת התעלה לכלל אורכה באמצעות דיוויזיות חי"ר וכיבוש סיני באמצעות דיוויזיות שריון. עוד נקבע כי המצרים יעריכו כי יש בידם היכולת לבצע מהלך כזה ב-1970, אולם לנוכח הדחף לצאת לעימות ייתכן כי הם יעריכו כבר ב-1969 שיש להם היכולת לצאת למהלך מוגבל יותר. אמ"ן הצביע, על בסיס מידע ממקור טוב שעמד לרשותו, על כוונה מצרית לחדש את האש במרס 1969.⁵ המלחמה פרצה ב-8 במרס וצה"ל היה מוכן אליה. ההתרעה שסיפק אמ"ן והפעולות שנקט צה"ל על בסיסה הן הדוגמה היחידה בהיסטוריה של ישראל להצלחת המודיעין לעמוד במשימת היסוד שלו.

שני האירועים הבולטים שלאחר מכן הוכיחו כי ההצלחה הייתה בודדת. לקראת סוף 1969, חמישה חודשים לאחר שחיל האוויר נכנס לפעולה במלחמת ההתשה, והשיג חופש פעולה מלא לא רק בגזרת התעלה אלא בכל רחבי מצרים, עלתה על הפרק הצעה להפציץ יעדים אסטרטגיים כדי לאלץ את המצרים להפסיק את האש, או לחילופין כדי למוטט את שלטונו של נאצר. שאלת המפתח בעיני מקבלי החלטות הייתה באיזה

בקו. התוצאה הייתה שאננות מוחלטת שהביאה על ישראל את הגדול שבאסונותיה.

כשל ההתרעה הזה נזקף בראש ובראשונה לחובת אגף המודיעין של צה"ל, מי שבתוקף תפקידו כמעריך הלאומי אמור לתת התרעה מלחמה במועד, ואשר כשל ברוב המקרים האלה בעבר. חלקו הראשון של מאמר זה מתאר את הרקורד ההיסטורי של אמ"ן מחקר במתן התרעות מלחמה. חלקו השני מסביר מדוע יש קשיים מהותיים בביצוע הערכת מודיעין לאומית מורכבת במסגרת צבאית. חלקו השלישי מציע חלופה למצב הקיים.

הרקורד

עם הקמת אמ"ן ב-1948 נקבע כי תפקידו המרכזי הוא "מתן התרעה למדינת ישראל על מתקפה צפויה של כוחות ערב [...] על מנת לאפשר למטה הכללי לבצע גיוס כוחות ולערוך מבעוד מועד את הצבא לקראת המתקפה".¹ מכיוון שעיקר כוחו של צה"ל היה צבא המילואים ובשל היעדר עומק אסטרטגי שיאפשר ספיגת מכה ראשונה, מתן התרעה הפך לאחד משלושת נדבכי תפיסת הביטחון הלאומי לצד הרתעה והכרעה.

המבחן המעשי הראשון ליכולת אמ"ן לעמוד במבחן ההתרעה נוצר בפברואר 1960, במה שזכה לכינוי "פרשת רותם". בעקבות פעולת תגמול של צה"ל נגד הסורים בתאופיק, הורה שר המלחמה של הקהילה הערבית המאוחדת, האיחוד הזמני בין מצרים וסוריה, לפרוס את הצבא המצרי בקדמת סיני כדי להרתיע את ישראל מתקיפת סוריה. אמ"ן קלט אומנם את הפקודה אבל לא זיהה את תנועת שלוש הדיוויזיות המצריות, שהיו עיקר צבא מצרים, עד שהן נפרסו סמוך לגבול הנגב. צה"ל, שנתפס "עם המכנסיים למטה", כפי שקבע סגן הרמטכ"ל יצחק רבין, הכריז על כוננות "רותם" ובמהלכה תוגבר הגבול במהירות, בעיקר ביחידות הצבא הסדיר ומעט בחטיבות מילואים. לאחר זמן המשבר התפוגג. מבחינת אמ"ן וצה"ל, אירועי פברואר 1960 היו כישלון התרעה ברור, הראשון מסוגו.²

בשנים שקדמו למלחמת ששת הימים פיתח אמ"ן את הקונספציה לפיה כל עוד הצבא המצרי שקוע במלחמת האזרחים בתימן שהחלה ב-1962, נאצר לא יזוים מהלך נרחב נגד ישראל. קונספציה זו נתנה לצה"ל יד חופשית להסלים את העימותים עם סוריה ללא חשש מתגובה מצרית, למרות סימנים שהעידו כי הצמרת המצרית רואה בכך מתיחת חבל שעלולה להביא לפעולה. הערכת אמ"ן מינואר 1967 הגדירה את האיפוק המצרי כדבקות ב"עיקרון מקודש" וראש אמ"ן, אהרון יריב, חזר על הערכה זו בכנס סגל הפיקוד הבכיר בפברואר. הסייג היחידי להערכה זו נשמע באותו כנס מפי ראש הממשלה ושר הביטחון לוי אשכול, שציין כי למרות חולשתו

המתקפה על פרל הארבור. בדצמבר 1941. צילום מתוך מטוס יפני מתחילת המתקפה: ספינת המלחמה וסט וירג'יניה סופגת טורפדו; 2 מטוסי תקיפה יפניים נראים בתמונה, האחד מימין לפיצוץ והשני בימין התמונה. היה ברור לגורמי המודיעין האמריקניים שיפן מתכוונת להרחיב את המלחמה, אבל אף אחד לא שיער שפני היפנים לתקיפת מרכז הכוח האמריקני בזירת האוקיינוס השקט.
צילום: Imperial Japanese Navy - Official U.S. Navy photograph NH 50930

השתנתה, וב־16 בפברואר נקבע כי "הרוסים לא יתערבו באופן ישיר אך יסייעו לנאצר באמצעי לחימה משופרים ובלחץ מדיני"⁶. רק באמצע מרס 1970, כחודשיים לאחר שהסובייטים החלו לפרוס במצרים דיוויזיית הגנה אווירית שכללה כמה עשרות סוללות טילי נ"מ וכמאה מטוסי יירוט מדגם מיג-21 על טייסיהם,⁷ החלה תפנית בהערכה הישראלית. הקונספציה שלפיה הסובייטים לא יתערבו קרסה סופית רק ב־18 באפריל, כאשר אנשי "מסרגה" ביחידה 848 קלטו דיבורים ברוסית שהעידו כי טייסים סובייטים עולים לאוויר מול טייסי חיל האוויר.⁸

כשל ההתרעה במלחמת יום הכיפורים הוא המוכר בין כישלונות אמ"ן, אך ראוי להדגיש כאן ארבע נקודות: ראשית, כל המידע שהגיע לאמ"ן מאז סוף 1972 סתר את הקונספציה לפיה מצרים לא תצא למלחמה כל עוד לא תשיג את אמצעי הלחימה הנדרשים לכך בראייתה. לא היה דבר במידע, שהגיע בעיקרו ממקורות מוסד מצוינים, שאישש את הקונספציה הזו. שנית, ראש אמ"ן התחייב בדיונים עם מקבלי ההחלטות באביב 1973 שאמ"ן ייתן התרעה מלחמה על בסיס יכולות, אך בבוא המלחמה הוא העריך את הסתברותה על בסיס כוונות. שלישית, בתוך אמ"ן, ובייחוד בתוך אמ"ן מחקר, התנהלו ויכוחים פנימיים בדבר רמת תקפותה של הקונספציה, אולם עד

מידה עלול מהלך כזה להביא לשיגור כוחות סובייטים לזירת הלחימה. אמ"ן העריך כי בשל החשש מעימות ישיר עם ארצות הברית ובשל קשיים לוגיסטיים הכרוכים בהתערבות הרחק מגבולותיה, ברית המועצות תימנע ממהלך כזה. הערכה דומה התקבלה גם מגורמי מודיעין אמריקניים. על בסיס הערכת אמ"ן נתנה גולדה מאיר את האור הירוק להפצצות בעומק (מבצעי "פריחה") שהחלו בראשית 1970.

הפתעת מלחמת יום הכיפורים הייתה קו פרשת המים של אופן ההתייחסות של אמ"ן לאיומי מלחמה. אם עד אוקטובר 1973 הערכתיו נטו לצד השאננות (עקרון פוליאנה), אחרי המלחמה החליפו אותן הערכות יתר של איומים והערכות חסר של הזדמנויות (תסמונת קסנדרה)

זמן קצר לאחר תחילת ההפצצות החלו להצטבר סימנים לכך שדפוס הפעילות המוכר של הסובייטים במצרים החל להשתנות. למרות זאת הקונספציה של אמ"ן מחקר לא

נשיא מצרים אנור סאדאת (במרכז) בעת ביקורו בישראל. מסוף אוקטובר 1973 הוציא אמ"ן בכמה הזדמנויות התרעות מלחמה אף על פי שמשקל הסימנים המעידים לא הצדיק זאת. צילום: לע"מ

מסוף אוקטובר 1973 הוציא אמ"ן בכמה הזדמנויות התרעות מלחמה אף על פי שמשקל הסימנים המעידים לא הצדיק זאת. שיאה של מגמה זו היה ערב ביקור סאדאת, כאשר אמ"ן התריע מפני כוונה מצרית לנקוט מהלכי כוח במסווה של יוזמת שלום.¹⁰ בהמשך נטו הערכות אמ"ן להפריז במידת האיום שנשקף מ"החזית המזרחית", שנוצרה לאחר שמצרים יצאה ממעגל המלחמה, ובמשמעויות ההתקפיות של תפיסת "האיזון האסטרטגי" של סוריה, לאחר שפרוץ מלחמת איראן-עיראק ב-1980 פירק הלכה למעשה את איום "החזית המזרחית". מאז מלחמת יום הכיפורים ספגה ישראל שלוש יוזמות התקפיות - האנתפאדה הראשונה, האנתפאדה השנייה ו"מבול אל-אקצא". התרעה על התקוממות עממית בשטחים כפי שקרתה בסוף 1987 לא הייתה מתפקידי אמ"ן, ולכן היעדר ההתרעה במקרה זה לא נזקף לגנותו. פרוץ האנתפאדה השנייה אומנם לא הפתיע את קהילת המודיעין אולם יצר חילוקי דעות בדבר מקורותיה והשליטה בה. בשב"כ, אמ"ן והמוסד העריכו שמדובר בהתקוממות עממית, פרי "תסכול מצטבר בחברה הפלשתינאית ממדיניות הפנים של הרשות ומהתהליך המדיני".¹¹ מנגד, מי שהשפיע יותר מכל על תמונת המודיעין של מקבלי החלטות היה ראש חטיבת המחקר עמוס גלעד. הערכתו קבעה שערפאת אינו בשל להסכם סופי, שהוא ואנשיו הציתו את ההתקוממות, והוא השולט בגובה הלהבות.¹² בדיעבד התברר כי הערכת גורמי המחקר בשלושת

הרגע האחרון ההערכה המרכזית לא השתנתה ממש, למרות כל הסימנים הברורים על הכנות לפתיחה באש. רביעית, ראש אמ"ן אלי זעירא פעל בימים שלפני המלחמה בצורה חריגה, וכך החמיר את הערכת החסר של מקבלי החלטות בדבר חומרת האיום.⁹

אם מוציאים מכלל חשבון את שת האנתפאדות, אמ"ן עמד למבחן התרעת המלחמה שש פעמים: ב-1960, 1967, 1969, 1970 ו-2023. את המבחן הוא צלח רק פעם אחת, כאשר הוציא התרעה לפני פתיחת מלחמת ההתשה במרס 1969. בשאר המקרים הוא דבק בקונספציה שאננה למרות המידע שעמד לרשותו

הפתעת מלחמת יום הכיפורים הייתה קו פרשת המים של אופן ההתייחסות של אמ"ן לאיומי מלחמה. אם עד אוקטובר 1973 הערכותיו נטו לצד השאננות (עקרון פוליאנה), אחרי המלחמה החליפו אותן הערכות יתר של איומים והערכות חסר של הזדמנויות (תסמונת קסנדרה).

ארגוני המודיעין הייתה קרובה יותר למציאות ונראה שהדרך שבה הגיב צה"ל לאירועים, על פי הגישה המחמירה יותר, תרמה לליבוי האנתפאדה.

אם מוציאים מכלל חשבון את שתי האנתפאדות, אמ"ן עמד למבחן התרעת המלחמה שש פעמים: ב-1960, 1967, 1969, 1970 ו-2023. את המבחן הוא צלח רק פעם אחת, כאשר הוציא התרעה לפני פתיחת מלחמת ההתשה במרס 1969. בשאר המקרים הוא דבק בקונספציה שאננה למרות המידע שעמד לרשותו. כשל שיטתי זה אינו מקרי. אפשר לזקוף אותו, לפחות באופן חלקי, לעובדה שהמערך הלאומי הוא גוף צבאי.

מודיעין צבאי כמערך לאומי: הבעיות

ישראל היא הדמוקרטיה הליברלית היחידה בעולם שבה מערך המודיעין הלאומי הוא גוף צבאי. הסדר ייחודי זה, שהתגבש מייד לאחר סיום מלחמת העצמאות והתמסד בשנות ה-50, לא היה תוצר של תכנון מראש. הוא שיקף אומנם את הצורך להתמודד עם האיום המרכזי, מתקפה ערבית כוללת, אבל הושפע גם ממאבקי כוח בתוך קהילת המודיעין העוברית ובעיקר מהמקום הנמוך שבו הועמד המחקר המדיני בסדר העדיפויות של משרד החוץ. את החלל שנוצר בתחום המדיני מילא המודיעין הצבאי.

מצב שבו אנשי צבא הם חוקרי המודיעין המובילים במדינה בסוגיות מדיניות, כלכליות, חברתיות או תרבותיות הוא מצב בלתי בריא מלכתחילה. אלה הם תחומים פעילות אזרחיים, ואזרחים צריכים להיות מעריכי המודיעין שלהם.

מחקר מודיעיני, בדומה למחקר בכל תחום אחר, מושתת על פתיחת לדעות אחרות, חשיבה מחוץ לקופסה ודין והתפלמסות שאינם מושפעים ממעמדם ההיררכי של בעלי הדעה. אופי החיים הצבאיים, שמטבעם הם קונפורמיים ואחידים, יוצר מעטפת המקשה אף למחקר מודיעיני איכותי

מעמדו של אמ"ן כמערך הלאומי הבכיר ואינטנסיביות המפגשים בין ראש אמ"ן או רח"ט המחקר למקבלי החלטות המרכזיים מוסיפים עוד ממד לבעיה: הם מקנים לאמ"ן עוצמה רבה, לעיתים רבה מדי, בתהליכי קבלת החלטות ובקביעת סדרי העדיפות של ישראל. המעורבות האינטנסיבית הזו טשטשה לא פעם את הגבול בין הדרג הצבאי והדרג המדיני ופגעה בעקרון יסודי ביחסי צבא-מדינה, שמירה על הפרדה מרבית בין אנשי הצבא לפוליטיקה. מנגד, בשל היותו של ראש אמ"ן אלוף בצבא, עומדים בינו ובין ראש הממשלה שלושה דרגים - סגן הרמטכ"ל, רמטכ"ל ושר הביטחון. בתנאים מסוימים הם יכולים לחסום את דרכו של המערך הלאומי אל מקבל החלטות המרכזי, או לחילופין לאפשר למקבל החלטות עצמו, שדעתו אינה נוחה מהערכת המודיעיני, להגיף את דלתו בפניו.

מצבים כאלה היו נדירים, אבל אם הם יתקיימו הם עלולים

לייצר לא רק מחסור במודיעין, אלא גם "מודיעין להשבעת רצון", קרי הטיה מודעת של הערכת המודיעין בהתאם לצורכי מקבל החלטות. ישראל היא אומנם דוגמה למדינה שבה אנשי המודיעין הקפידו להוציא במהלך השנים הערכה אמינה ככל האפשר,¹³ אולם יש סימנים, כולל סביב כשל המודיעין ב-7 באוקטובר 2023, כי הקפדה זו נסדקה והיא עלולה להיסדק עוד יותר בעתיד. מכך עולה המסקנה העקרונית שיש ליצור אי תלות מרבית בין יצרני המודיעין לצרכנים כדי לייצר סביבת הערכה נטולת לחצים פוליטיים.

העובדה שהערכת המודיעין הלאומית נעשית בצבא גורמת גם לשורת בעיות מעשיות הפוגמות ביכולת אמ"ן מחקר לייצר את התוצרים הטובים ביותר. בעיה אחת היא הניגוד בין ערכי הצבא לערכי המחקר. צבא בנוי על היררכיה ברורה, משמעת קפדנית וציות לפקודות. מחקר מודיעיני, בדומה למחקר בכל תחום אחר, מושתת על פתיחות לדעות אחרות, חשיבה מחוץ לקופסה ודין והתפלמסות שאינם מושפעים ממעמדם ההיררכי של בעלי הדעה. פער הדרגות על הכתף, שהוא הביטוי הברור ביותר להיררכיה הצבאית, יסתום לא פעם את פיו של המערער על דעת הבכירים ממנו ויכריע ויכוחים לא בתוקף איכות הטענות אלא בכוח הדרגות. אופי החיים הצבאיים, שמטבעם הם קונפורמיים ואחידים, יוצר מעטפת המקשה אף היא על פיתוח חשיבה עצמאית, שהיא תנאי למחקר מודיעיני איכותי.

בעיה נוספת היא בעיית המומחיות המקצועית. משך תפקיד בצה"ל הוא כשלוש שנים בממוצע, וכך נהוג באמ"ן מחקר. לעומת זאת חוקרים נדרשים לשנה, שנתיים ולעיתים יותר כדי להתחיל להבין את תחום מחקרם לאשורו. התוצאה היא שחלק ניכר מהחוקרים בחטיבת המחקר לא מגיעים לרמת המומחיות הנדרשת לתפקידם, והמערכת מאבדת דרך קבע מיכולת הערכת מודיעין ברמה גבוהה.

על בעיית התחלופה המהירה נוספת גם בעיית גיל הפרישה. צה"ל נבנה על גיל פרישה מוקדם יחסית, כיאה לצבא לוחם. אבל אין דין חוקר מודיעין כדן קצין בחטיבת גולני, ופרישה בגיל 45 אינה מתאימה לאיש המחקר, שבחלק גדול מהמקרים רק מגיע בגיל זה לשיא אונו המחקרי. יתרה מזאת, השילוב בין משך התפקידים הקצר ובין אופק קידום שנעשה צר יותר ויותר במעלה הדרגות מביא לפרישת חוקרים לא מעטים מאמ"ן מחקר הרבה לפני שמיצו את יכולותיהם.

נוסף על אלה, לצבא יש גם יכולות מוגבלות בלבד למשוך כוח אדם מתאים לתפקידי מחקר ולשמר אותם לאורך זמן. חלק לא קטן מהבוגרים ומהמוסמכים של החוגים למזרח התיכון בישראל אינם בהכרח קצינים, ולאמ"ן יכולת מוגבלת למשוך אותם לשירות לאחר תום הלימודים, בגיל מאוחר יחסית. כמו כן גיל הפרישה הצעיר פירושו קריירה קצרה שנים בחטיבת המחקר, הכוללת תחרות עם קציני מודיעין שצמחו בארגון ונהנים מיתרונות רבים מול אזרחים שזה מקרוב באו.

מול חסרונות אלה קשה למצוא יתרונות של ממש בהפקדת מערכת המודיעין הלאומית בידי אנשי הצבא. לפני 70 שנה ייתכן שהאיום המרכזי על ישראל, מתקפה כוללת של צבאות ערב, הצדיק את השילוב בין המחקר הצבאי למדיני וחייב שהמערך הלאומי יהיה אמ"ן. מאז התפוגג האיום הצבאי הקונונציונלי כמעט לחלוטין, וסט הכישורים הנדרש מחוקר הבא להתמודד עם סוגיות דוגמת הפוליטיקה הפנימית של

ארגוני טרור, שיקולי עלות-תועלת הכרוכים בפרויקט הגרעין האיראני או סיכויי נשיא ארצות הברית להיבחר לכהונה שנייה רחוק מאוד ממכלול הכישורים הנרכשים בקורס קמ"נים. תהליכים מתמשכים אלה מפחיתים מההצדקה להפקיד את הערכת המודיעין הלאומית בידי הצבא.

החלופה

כל החלטה על העברת תפקיד המעריך הלאומי מידי אמ"ן לגוף אזרחי צריכה לבחון לעומק את היתרונות והחסרונות במערכות השונות שנבנו לצורך זה בדמוקרטיה ליברליות אחרות. מכיוון שישראל אינה דמוקרטיה נשיאותית, דוגמת ארצות הברית או גרמניה, סביר להניח שהמודל המתאים יותר ימצא בדמוקרטיה פרלמנטריות דוגמת בריטניה, שם ממלאת את התפקיד מאז סוף שנות ה-30 "הוועדה המשותפת למודיעין" (JIC),¹⁴ או אוסטרליה, שם הוקם ב-1977 המשרד להערכה לאומית (ONA).¹⁵ בשני מקרים אלה, גופי ההערכה המרכזיים נמצאים במשרד ראש הממשלה והלקוחות של תוצריהם הם ראש הממשלה ושרי הקבינט.

סדרי כירוף
למטרות כלכל
- 9 -
(אחרון)

423/4545454545

ס י כ ר ם

סדרי

38. כמרחב התעלה נחטם מערך תרום פלא, בהיקף של הכרונות נכבד. אשירי, כי פריסת מערך התרום הייתה אחד הנושאים לבדיקה כנספסרת התרגיל העל-גורמתי.
39. מאז שהרי ה-4 אוק' גברו השטות הפערים מפני כורנה הציל לנצל את התרגיל רחם חג הייסודות, כדי להנחית התקפה על יעדים כנורקה של סדריים. אי לכך הרגברה כורנבת הייסודות בארבע הזרועות לעליונה כמרחק של החל מחצות ליל 4-5 אוק'.
40. למרות שעצם הפיסת מערך התרום כחזית התעלה, סרטנכורכו לכאורה סיפנים פעירים ליוזמה התקפית, חרי לפי פיסת התרכבתו לא חל שום שינוי בהתכח הפערים את יחסי הכוחות כנס לכין כוחות הציל, אי לכך, הסכירות שהפערים מתכוננים לחוש הלימה היא נכונה.

סדריה

41. אין שינוי בהתכוננו, כי הפערים הסדריים נוכחים מחטם, ששי נבר ביסמה האחרונה, מפני פעולה ישראלית. סכירותה של פעולה סדריה עצמית (ללא סדריים) נשארת נכונה.

סרנייסים

42. ההסתמרות החיבה ביסמה האחרונה היא כנכונות לפינויין של משמרות הפוטחים הסרנייסים (ויחכן גם את סדריים ועניבת יחידות הלימה של הצי הסרנייסים את נמלי סדריים. בהכנות של כלולה הגננת הפוטפית של 11 פסוסי נוסעים סרנייסים ל-הזרחה 5), בעלי קיבולה פירכית של 600 איש, לדשק; 6 בעלי קיבולה פירכית של 750 איש, לקירור), מפנו ככר יצאר כחלקם חזרה ל- כרהים
41. הגננת פסוסיים אלה הן לסדריה והן לסדריים ועניבת כלי השיש את נמלי סדריים פעלה את הפעילות, כי פירני השפחות פסדריה אינו נוכח מפחיתות בין הסדריים לסרנייסים, אלא משמרות סרנייסים שפירייה ירומה צבאית סרנייה-סדריה נגד ישראל. כאמור, אנו פעריכים סכירותה של פעולה יוזמה כור כנכונה.

סדרי כירוף

סיכום מסמך ההערכה שהוציאה אמ"ן/מחקר ב-5 באוקטובר 1973, יום לפני פריצת מלחמת יום הכיפורים. המעריך, כמוהו כרופא מאבחן שתפקידו להציג בפני המטופל (ראש הממשלה והקבינט) את תמונת המציאות המדויקת ביותר הנוגעת לביטחון האומה. מקור: אמ"ן מחקר

אבל הוא אינו יכול לנהל משא ומתן עם הרופא בניסיון לשנות את האבחון, מכיוון שהאבחון ניתן על בסיס שיקולים מקצועיים בלבד. זאת בניגוד לרופא מטפל שעובד בתיאום עם המטופל, המטה לביטחון לאומי למשל וראש הממשלה.

כדי להשיג את העצמאות הנדרשת, על המעריך הלאומי והחוקרים להיות במעמד סטטוטורי חזק במיוחד, כזה שלא יאפשר לאף גורם חיצוני להתערב בעבודתם של המבקרים. לצורך זה, משלב מסוים בעבודתם, ולאחר שהוכחו כי הם ראויים לו על פי קנה מידה מקצועי קפדני, הם יקבלו קביעות ללא חשש של פיטורין, בדומה למקובל באקדמיה או במערכת המשפט, ויפרשו לגמלאות בתנאים המקובלים בשני מוסדות אלה.

מכיוון שמדובר בקבוצה קטנה של מערכי מודיעין, ניתן יהיה לבחור לתפקיד רק את המתאימים ביותר וזאת לאחר סיום לימודי תואר שני או שלישי בתחום התמחותם הגיאוגרפי או הפונקציונלי. משך השירות הארוך יאפשר התמחות עמוקה וצבירת ניסיון מחקרי, גם דרך כישלונות הערכה ובלמוד לקחיהם. תנאי השירות יהיו

דומים לאלה הקיימים באקדמיה ובמערכת המשפט ויכללו למשל השתלמויות בחו"ל ושבתונים, כדי להפוך את התפקיד למושך יותר, במיוחד מול מסלולים דומים באוניברסיטה. עלות הגוף החדש תהיה מינימלית ותרומתו לביטחון המדינה צפויה להיות גבוהה ביותר.

גוף ההערכה הלאומי יקיים יחסי גומלין עם שאר ארגוני המודיעין כמקובל בהסדרים דומים ב-JIC בבריטניה, ONA באוסטרליה או ב-BND בגרמניה. אמ"ן מחקר ימשיך להחזיק במטלותיו בתחום הצבאי והוא יתמקד בייצור בנק מטרות ובניתוח תהליכים צבאיים במדינות יעד. השב"כ והמוסד לא יעברו שינויים מהותיים וימשיכו לפעול בתחומי פעילותם כבעבר, כולל בתחום המחקרי. הסדר כזה, אם יאורגן וינהל בצורה נכונה, ייתן לישראל גוף הערכה מקצועי יותר מאמ"ן מחקר של היום ויבטיח כי הערכת המודיעין הלאומית תיעשה בידי טובי המומחים במדינה, ללא לחצים פוליטיים.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

